

Politechnika Gdańska realizuje projekt dofinansowany z Funduszy Europejskich „Zintegrowany Program Rozwoju Politechniki Gdańskiej”

Celem projektu jest podniesienie jakości kształcenia na studiach II i III stopnia, zwiększenie efektywności zarządzania Politechniką Gdańską oraz podniesienie kompetencji kadr.

Dofinansowanie projektu z UE: 28 905 073,51 zł
POWR.03.05.00-00-Z044/17

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Materiały, wysokoenergetyczne

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

**Rzeczpospolita
Polska**

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Krótką historia zbrojeń, od łuku refleksyjnego do bomby atomowej

Prymitywne metody miotania pocisków

Kostka brukowa 6x6x6cm waży około 500g
Możemy ją rzucić z prędkością 10-25m/s (36-90km/h)

Energia początkowa wynosi $E = \frac{mv^2}{2}$

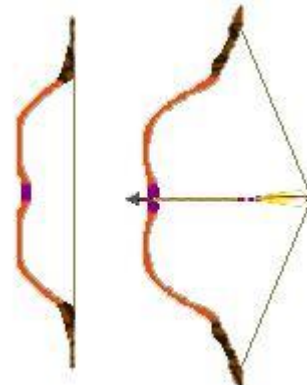
Czyli od 25-150J

Zasięg 50-80m

Łuk prosty, refleksyjny, bloczkowy

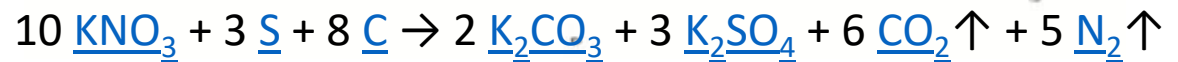
	Prosty (równikowy)	Refleksyjny	Bloczkowy
Wynalezienie	35 tyś p.n.e	2 tyś p.n.e	1966
Zasięg	100(50)	200 (80 raczej 50)	300 (50-80)
Siła naciągu	10-15kg	30-35kg	15-45kg
Prędkość początkowa strzały	30-40m/s	60m/s	46-113m/s
Energia pocisku (strzała 30g)	24 J	54 J	190 J

Dla porównania: współczesny pocisk pistoletowy 9mmx19, masa 7,45g $v=400\text{m/s}$ $E= 596 \text{ J}$

Proch Czarny (dymny)

- Skład KNO_3 75%, Węgiel drzewny 15%, siarka 10% wag.
- Wynaleziony w Chinach w IX w.
- W Europie wprowadzony w XIV w przez Bertholda Schwartz'a (1310-1388). Re-wynaleziony czy złamany „patent”

Proch Dymny - Pole bitwy

Energia wybuchu	2,8 MJ/kg
Prędkość deflagracji	0,4 km/s
Wrażliwość na uderzenie	średnia
Objętość produktów gazowych	280 dm ³ /kg
Temperatura podczas wybuchu	2200 °C

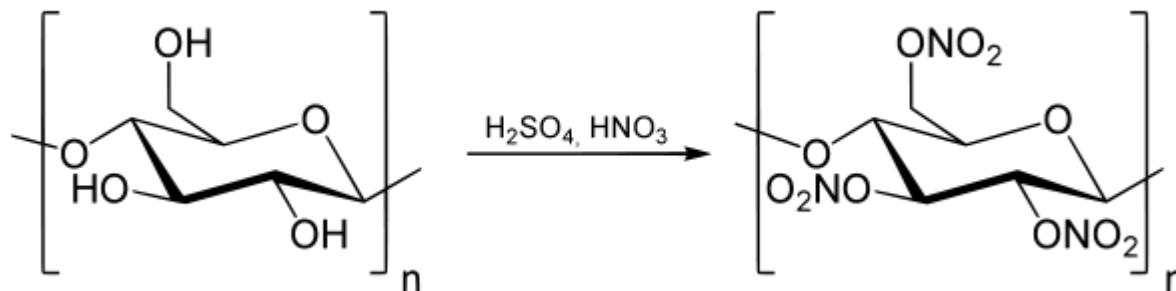
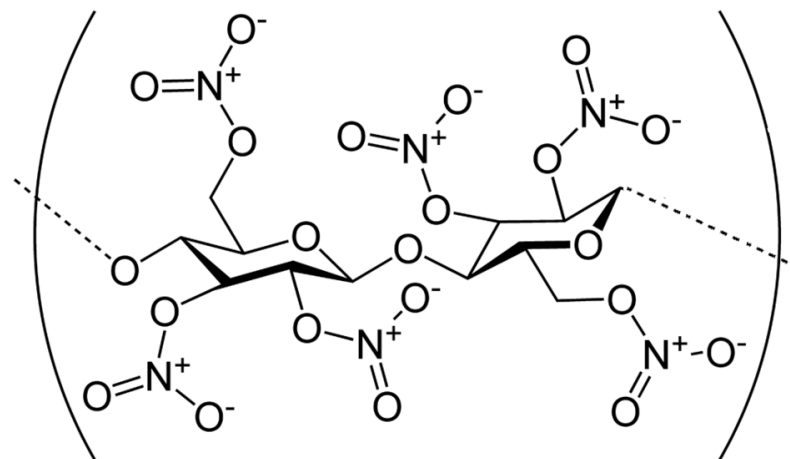

*Deflagracja bardzo szybkie palenie
do 400m/s
Detonacja szybkość wybuchu
> 400m/s (kilka km/s)

Proch bezdymny - nitrocelulozowy

Nitroceluloza 13,3% N

Rok odkrycia	1845
Odkrywca	Christian Schönbein
Energia wybuchu	4,0 MJ/kg
Prędkość detonacji	7,3 km/s
Wrażliwość na uderzenie	średnia
Objętość produktów gazowych	765 dm ³ /kg
Temperatura podczas wybuchu	3100 °C

Sposoby wybuchu

- *Detonacja* polega na rozkładzie cząsteczek materiału wybuchowego z prędkością od 1000 do 8500m/s. Materiały detonujące nazywamy *kruszącymi*. Detonacji towarzyszy fala detonacyjnej (drgania powietrza i ziemi) i silny huk.
- *Wybuch zwykły* polega na szybkim spalaniu się substancji palnej mieszaniny wybuchowej. Wybuch zwykły zachodzi z prędkością od 400 do 1000 m/s. Podczas wybuchu zwykłego rozprężania gazów jest wolniejsze niż przy detonacji. Materiały które ulegają wybuchowi zwykłemu nazywa się *miotającymi*. Wybuchowi zwykłemu towarzyszy huk.
- *Deflagracja* polega na nierównomiernym i raczej powolnym niejednorodnym zachodzeniu reakcji potencjalnie wybuchowej, która zachodzi z prędkością od kilku do kilkudziesięciu m/s. Deflagrację można porównać do bardzo szybkiego palenia się. Deflagracji może towarzyszyć gwizd lub syk. Deflagracji mogą ulegać zarówno materiały kruszące jak i motające.

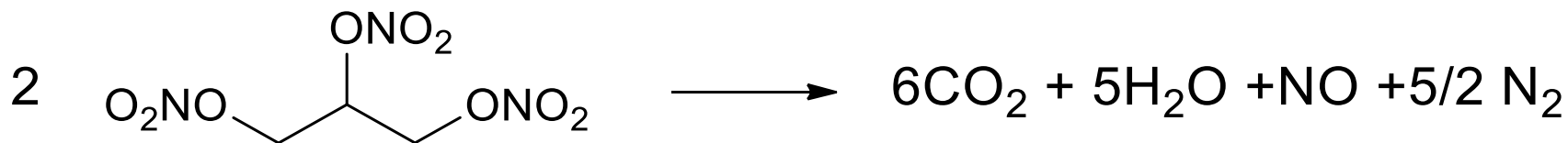
źródło: Jan Drzymała,

www.minproc.pwr.wroc.pl/zpkio/pdf/Chemia/wyklChem12.pdf

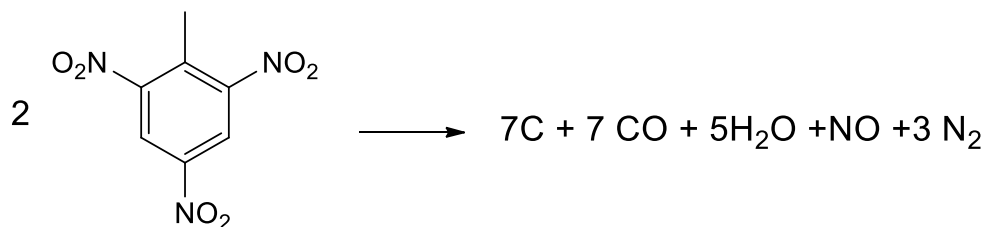
Bilans Tlenowy Materiału wybuchowego

- Podczas wybuchu powstają gazy takie jak np.: CO, CO₂, H₂O, NO, NO₂, N₂.
- Materiał ma dodatni bilans tlenowy, gdy ilość w nim tlenu jest większa niż to jest wymagane do całkowitego związania węgla w CO₂ i wodoru w H₂O. Ta nadmiarowa ilość tlenu reaguje z azotem dając trujące tlenki azotu.

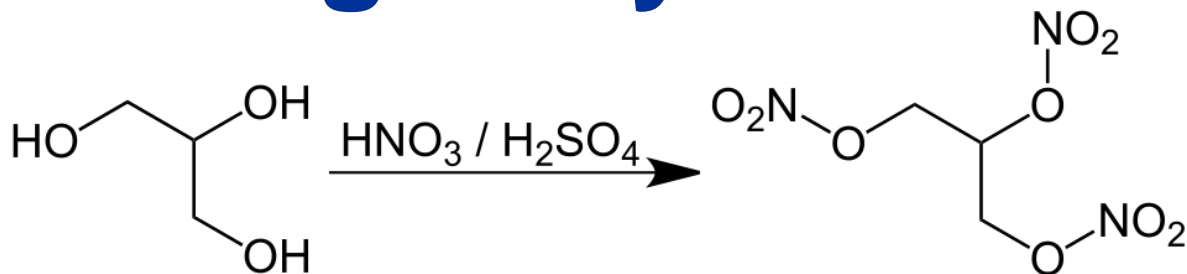
- Przykład 1 – wybuch nitrogliceryny – dodatni bilans tlenowy

- Przykład 2 – wybuch trotylu – ujemny bilans tlenowy

Nitrogliceryna

Nitrogliceryna	
Energia wybuchu	5,8 MJ/kg
Prędkość detonacji	7,7 km/s
Wrażliwość na uderzenie	duża
Objętość produktów gazowych	716 dm ³ /kg
Temperatura podczas wybuchu	3100 °C

Nitroglicerynę można zamrażać t.t 14 °C, przełamanie kryształu wywołuje eksplozję

Dynamit

Ziemia krzemkowa – 90% SiO_2 - diatomit

Dynamit jest średnio czuły na bodźce mechaniczne. Dla porównania 100mg MW ustawione na kowadło na które spada 2kg młot z różnych wysokości:

Piorunian rtęci $\text{Hg}(\text{CNO})_2$ –typowy materiał inicjujący 1-2 cm

Nitrogliceryna 4-5 cm

Dynamit 15-30 cm

Amonity 40-50cm

Górnictwe materiały wybuchowe

- **Wrażliwość na bodźce zewnętrzne**, MW nie może być zbyt czuły, czyli łatwo rozpoczynający reakcję pod wpływem bardzo słabych przypadkowych bodźców zewnętrznych (tarcie, uderzenie temperatura), lecz dopiero po dostatecznie silnym pobudzeniu, uzależnionym od woli ludzkiej.
- **Dostateczna stałość chemiczna** powinna gwarantować w czasie przechowywania MW nie zachodzenie w nim żadnych reakcji chemicznych.
- **Poręczność** jest to łatwość w posługiwaniu się MW w czasie wykonywania robót strzałowych.
- Ze względu na skład chemiczny GMW dzieli się na:
  - - **amonowo-saletrzane**,
  - - **nitroglicerynowe**.

Górnictwe materiały wybuchowe

- **Podział górniczych materiałów wybuchowych**
- - **skalne** - kolor opakowania czerwony (amonit, dynamit, ergodyn), materiały te nie spełniają wymogów bezpieczeństwa wobec mieszanin pyłu węglowego i metanu, wolno stosować do 0,5% metanu oraz do 1,0% z zastosowaniem zapalarek z blokadą metanometryczną, wyłącznie w otworach wywierconych w kamieniu;
- - **węglowe** - kolor opakowania niebieski (karbonit), materiały te spełniają wymagania bezpieczeństwa wobec obłoku pyłu węglowego o określonych właściwościach, wolno stosować do 0,5% metanu oraz do 1,0% z zastosowaniem zapalarek z blokadą metanometryczną;
- - **metanowe** - kolor opakowania kremowy (metanit, barbaryt) materiały te spełniają określone warunki bezpieczeństwa wobec mieszaniny metanowej i obłoku pyłu węglowego, wolno stosować do 1,0% metanu;
- - **metanowe specjalne** - kolor opakowania kremowy z dwoma czarnymi paskami (metanit specjalny) posiadają najwyższy stopień bezpieczeństwa wobec mieszaniny metanowej i obłoku pyłu węglowego, wolno stosować do 1,5% metanu.

Górnictwe materiały wybuchowe

Skład Metanitu E7H:
Nitrogliceryna 3,6%
Nitroglikol 2,4%
Azotan amonu 52%
Azotan Magnezu 2%

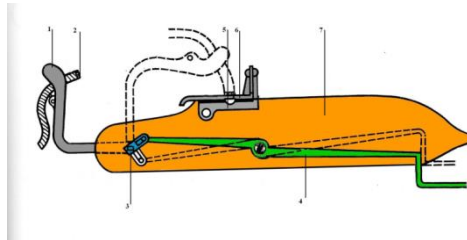
Stężenia i dawki śmiertelne

	Nitrogliceryna	Nitroglikol	Azotan (V) amonu
DL ₅₀ (szczur, doustnie)	105 mg/kg	460 ÷ 616 mg/kg	2000 mg/kg
CL ₅₀ (szczur, inhalacyjnie)	Brak danych	Brak danych	Brak danych
DL ₅₀ (królik, skóra)	280 mg/kg	400 mg/kg	Brak danych
DL ₅₀ (szczur, skóra)	Brak danych	Brak danych	2000 mg/kg

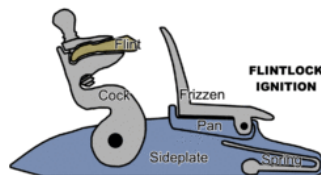
Materiały inicjujące

Jak strzelić z czegokolwiek mając do dyspozycji tylko proch czarny?

Zamek lontowy: w którym zapalenie prochu następuje od palącego się lontu. Lont zamocowany był w uchwycie, który po naciśnięciu dźwigni (spustu) opadał na panewkę, powodując zapalenie się podsypanego tam prochu, a następnie poprzez zapal, odpalenie prochu w lufie. **A gdzie BHP?**

Zamek skałkowy rok wynalezienia 1570

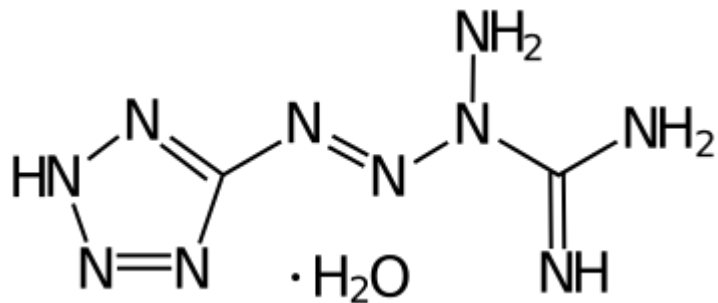
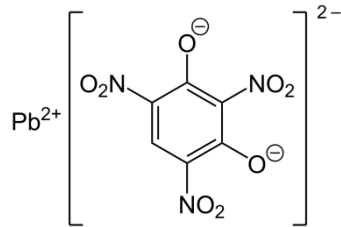

Materiały inicjujące

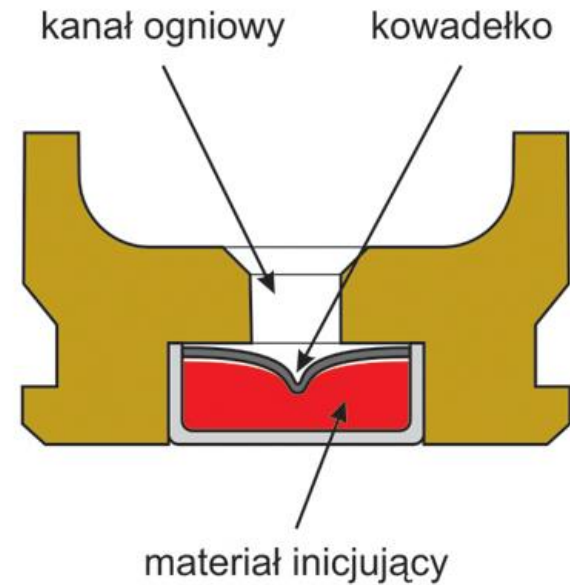
$\text{Cu}(\text{N}_3)_2$ azydek miedzi

$\text{Pb}(\text{N}_3)_2$ azydek ołowiu

Styfinian Ołowiu

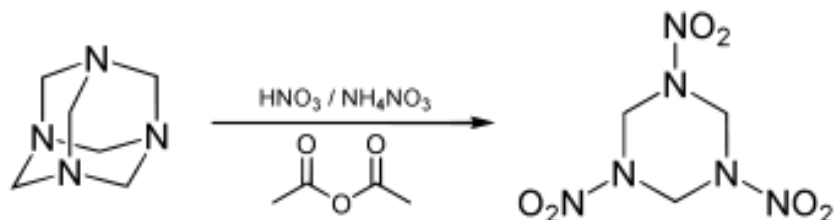

Tetrazen – używany jako dodatek do spłonek 2-3%

Heksogen

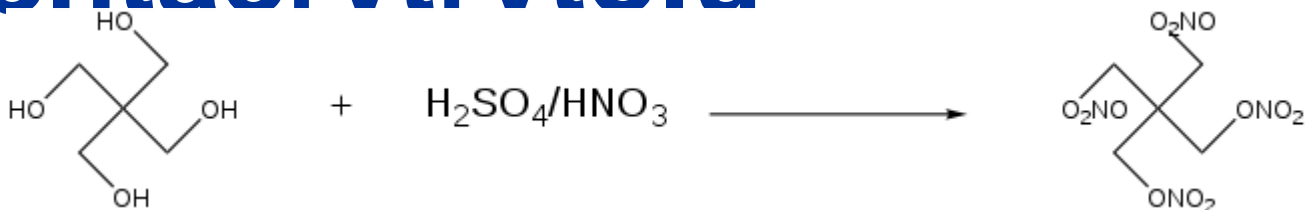
Jeden z silniejszych materiałów kruszących, Bardzo stabilny w temperaturze pokojowej, wymaga silnego detonatora, inaczej pali się ale nie wybucha

Heksogen	
Rok odkrycia	1890
Energia wybuchu	6,0 MJ/kg
Prędkość detonacji	8,4 km/s
Wrażliwość na uderzenie	małą

Razem z PETN (Pentaerythritol tetranitrate) są Składnikami Semtex'u

C4 – rodzaj plastycznego materiału wybuchowego. Składa się z właściwego materiału wybuchowego, spoiwa, masy plastycznej i (w ostatnich czasach) substancji znakujących. Materiałem wybuchowym w C4 jest heksogen (heksahydro-1,3,5-trinitro-1,3,5-triazyna), który stanowi ponad 90% masy C4. Spoiwem jest poliizobutylen (ok. 2%), a plastyfikatorem jest sebacynian di(2-etyloheksylu) (ok. 5%)

Tetraazotan pentaerytrytolu

Pentryt, PETN	
Energia wybuchu	1,8 MJ/kg
Prędkość detonacji	8,4 km/s
Wrażliwość na uderzenie	małą
Wrażliwość na uderzenie	Mała 10 kg z wys .25cm
Objętość produktów gazowych	710dm ³ /kg

Lek z grupy azotanów rozszerzający naczynia wieńcowe, działający dłużej niż nitrogliceryna. Zmniejsza zapotrzebowanie m. sercowego na tlen, częstość i siłę napadów dławicy piersiowej i częstość stosowania nitrogliceryny.

Amonity - NH_4NO_3

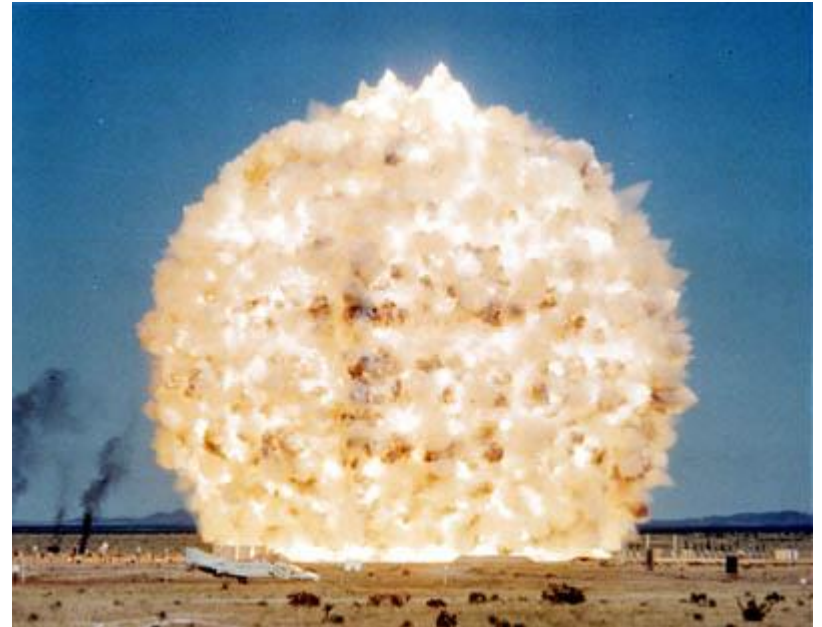
- ANFO (Ammonium Nitrate Fuel Oil) lub saletrol – materiał wybuchowy, rodzaj amonitu, otrzymywany przez nasączenie azotanu amonu (NH_4NO_3) paliwami płynnymi (benzyna, olej napędowy, nafta, aceton itp.).

**Zamach terrorystyczny w Oklahoma City
Użyto 2300kg ANFO**

Minor Scale eksperyment

27-06-1985na poligonie w Nowym Meksyku
zdetonowano **4700ton ANFO**
odpowiednik 4kT TNT.
Miał symulować wybuch małej bomby
atomowej

Minor Scale fireball immediately after detonation.
The [F-4 Phantom](#) aircraft in the foreground is 63 feet (19 m) long.

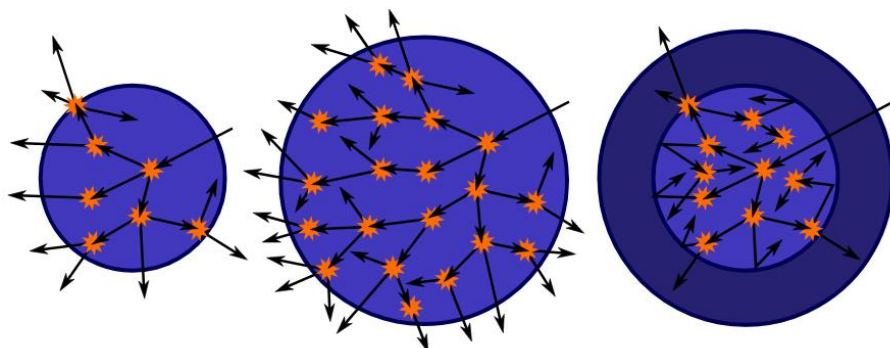

Bomba atomowa - rozpad jąder

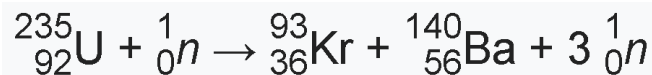
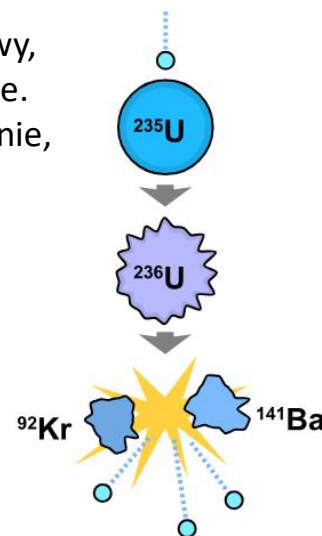
Wszystkie pierwiastki o liczbach atomowych powyżej ołowiu są niestabilne, nawet Bismut ^{209}Bi $\tau_{1/2}=1,9 \times 10^{19}$ lat (dłużej niż wiek wszechświata).

^{238}U $\tau_{1/2}=4,5 \times 10^9$ lat, ^{235}U $\tau_{1/2}=6,9 \times 10^8$ lat, ^{232}Th $\tau_{1/2}=1,4 \times 10^{10}$ lat

Masa krytyczna: – minimalna masa, w której reakcja rozszczepienia przebiega w sposób łańcuchowy, czyli każde jedno rozszczepienie jądra atomowego inicjuje dokładnie jedno następne rozszczepienie. W masie mniejszej od masy krytycznej reakcja zainicjowana rozszczepieniem spontanicznym zaniknie, w masie większej od masy krytycznej reakcja będzie przebiegała w sposób lawinowy

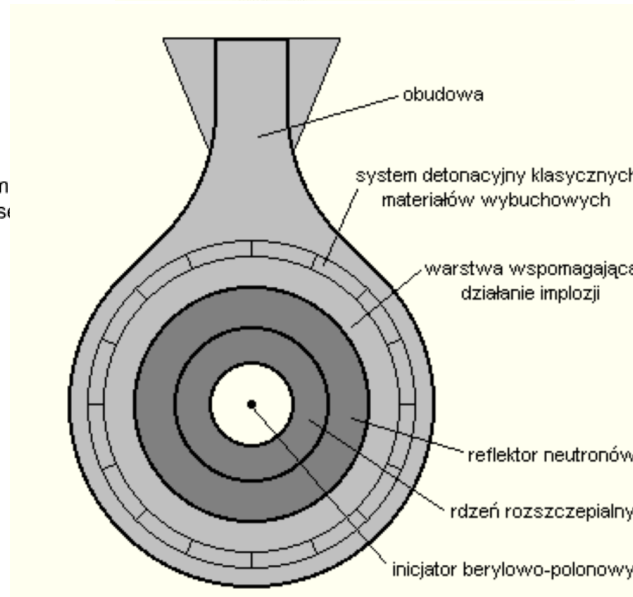
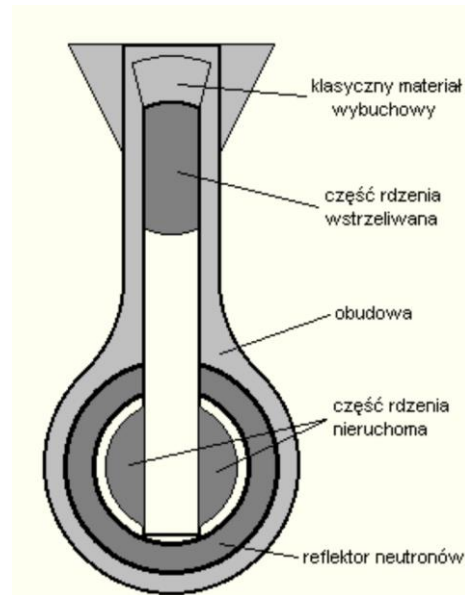
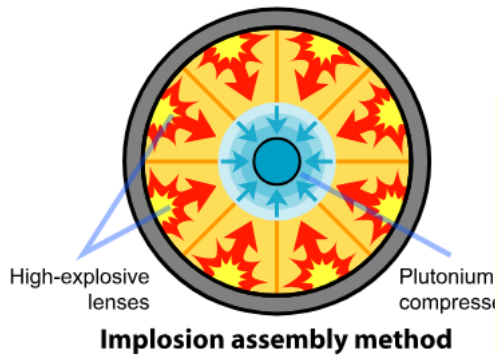
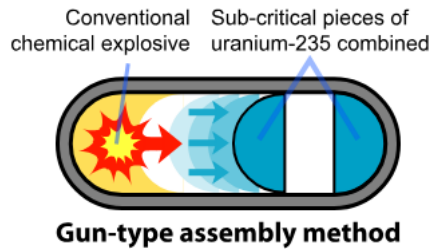
Masa: za mała,   w sam raz,   z ekranem neutronów

Dla uranu ^{235}U masa krytyczna wynosi 52 kg (kształt kuli) { dla ^{239}Pu tylko 10kg}

1 kg ^{235}U dostarcza 80TJ energii (2500 ton węgla)

Bomba atomowa

Konstrukcja zawierająca ^{235}U
6 sierpnia Hiroshima 1945
„Little Boy”
„Tylko” 800g z 51 kg ^{235}U
uległo rozszczepieniu

Konstrukcja zawierająca ^{239}Pu
9 sierpnia Nagasaki 1945
„Fat Man”

Car Bomba (Царь-бомба)

Miejsce detonacji – archipelag Nowej Ziemi, ładunku 50 MT, rok 1961

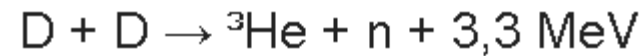
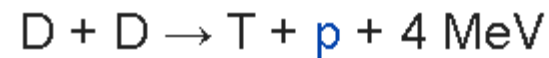
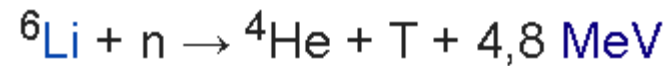
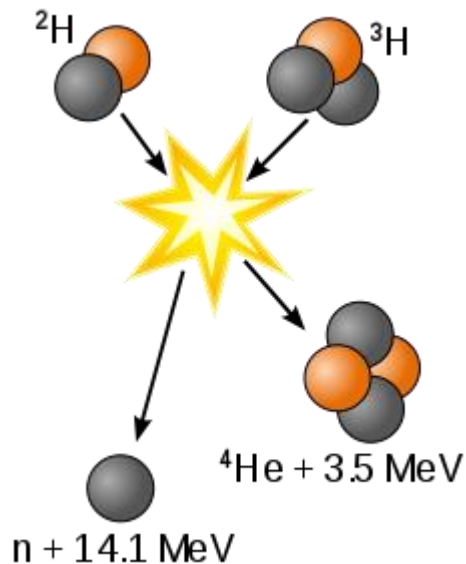
W trakcie reakcji termojądrowej trwającej 39ns wydzielono się $2,1 \times 10^{17}$ Joula energii

Bomba ważyła 27 ton, w czasie tych 39ns promieniowała z mocą odpowiadającą 1% mocy powierzchni słońca.

Defekt masy wyniósł około 2,3 kg

Światowa produkcja energii elektrycznej (pocz. XiX)
15 000 TWh rok czyli $5,4 \times 10^{19}$ Joula

Reakcja termojądrowa

LiD jako paliwo

Sposoby magazynowania energii

- Benzyna – wartość opałowa 42MJ/kg (35% sprawności)
- Drewno 16 MJ/kg
- Wodór 120 MJ/kg
- Ogniwa litowe 0,3-0,8 MJ/kg
- Akumulator ołowiowy 0,09 MJ/kg

Zapotrzebowanie energetyczne domu **120 kWh/m²rok**
czyli przy 100m² 118MJ na dzień + 16 MJ energia elektryczna